

Висоцька А.М.,

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»,
м. Київ (Україна)

Бідюк О.Ю.,

здобувач вищої освіти за освітньо-науковою
програмою «Спеціальна освіта»,
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»,
м. Київ (Україна)

СТИМУЛЯЦІЯ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАТРИМКОЮ МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ

Анотація. У статті висвітлено своєрідність мовлення дітей дошкільного віку із затримкою мовленнєвого розвитку (далі-ЗМР) та причини даного порушення. Описано методи та прийоми, які доцільно використовувати для стимуляції мовленнєвої діяльності. Запропоновано послідовність відповідної роботи на логопедичних заняттях.

Ключові слова: затримка мовленнєвого розвитку, стимуляція мовленнєвої діяльності, запуск мовлення.

СТИМУЛЯЦИЯ РЕЧЕВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА С ЗАДЕРЖКОЙ РЕЧЕВОГО РАЗВИТИЯ

Аннотация. В статье раскрыто своеобразие речи детей дошкольного возраста с задержкой речевого развития и причины данного нарушения. Описаны методы и приемы, используемые для стимуляции речевой деятельности. Предложена последовательность работы на логопедических занятиях.

Ключевые слова: задержка речевого развития, стимуляция речевой деятельности, запуск речи.

STIMULATION OF SPEECH ACTIVITY IN PRESCHOOL CHILDREN WITH DELAYED SPEECH

Annotation. The article highlights the originality of speech of preschool children with delayed speech and the causes of this disorder. Methods and techniques that should be used to stimulate speech activity are described. The sequence of work on speech therapy classes is offered.

Key words: delayed speech, language delay, language developmental, stimulation of speech activity.

Постановка проблеми. Останнім часом науковці і практики констатують тенденцію до погіршення мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку.

Збільшується кількість дітей, які тільки у три роки починають розмовляти. Тому особливо важливим постає питання стимуляції мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку.

Про затримку мовленнєвого розвитку дитини можна говорити у віці 18–30-ти місяців, якщо запас слів, якими вона оперує, у край малий. Такі діти мають достатні навички розуміння, а також ігрові, соціальні й рухові навички, але не можуть висловлювати свої думки в усній формі. Наразі діагноз ЗМР ставлять все частіше, тому дана тема є вкрай актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему стимуляції мовленнєвої діяльності у дітей молодшого шкільного віку із ЗМР розглядають: Ю. Корсакова, Е. Янушко, Е. Молчанова, Н. Сорокіна та ін., котрі у своїх роботах надають методичні рекомендації та поради фахівцям, батькам щодо розвитку мовлення дітей дошкільного віку із ЗМР. Однак деякі аспекти ефективної стимуляції мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку досі недостатньо вивчені.

Мета статті полягає у розгляді прийомів стимуляції мовлення та описі орієнтовної моделі відповідної роботи на логопедичному занятті.

Виклад основного матеріалу. Статистична інформація Міністерства освіти і науки України свідчить, що кількість дітей порушеннями мовлення та затримками психічного розвитку за останні 5 років в середовищі закладів загальної середньої освіти щорічно зростає. Якщо в спеціальних класах у 2016 р. навчалася 732 особи з порушеннями мовлення, 2017 р. – 901 особа, то в 2019 р. – 1073 осіб. В інклюзивних класах: 2016 р. – 336 осіб, 2017 р. – 598 осіб, 2019 р. – 980 осіб. Подібна динаміка зростання і серед дітей із ЗПР [1, с. 397]. Основними причинами виникнення у дитини ЗМР, на думку фахівців [2], є такі:

1. Проблеми зі слуховим аналізатором. Для того щоб впевнено відкинути даний варіант, слід проконсультуватися з фахівцем.
2. Повільніший темп дозрівання нервової системи, що може носити генетичний характер. Наприклад, якщо один із батьків свого часу пізно заговорив, то і дитина може заговорити так само пізно.

3. Соціальні та педагогічні причини. Даний фактор є досить актуальним у наш час. Наприклад, служити гальмом у розвитку мовлення дитини може невелика кількість мовних контактів в сім'ї, емоційні стреси, які переживає дитина.

4. Наявність у дитини мінімальної мозкової дисфункції, яка може бути наслідком ураження головного мозку ще в перинатальному періоді дитини.

Аналіз наукової літератури свідчить, що у багатьох випадках у дитини відсутня мотивація до того, щоб говорити. Якщо вона успішно спілкується за допомогою жестів або кивків голови, то не докладає додаткових зусиль, щоб почати говорити. Молодші діти в сім'ї часто починають говорити пізніше, ніж старші. Старші брати чи сестри добре розуміють їхні знаки, тому їм комфортно й без навичок розмовного мовлення.

Основною рекомендацією щодо стимуляції мовленнєвої діяльності дитини є прості заняття, якими батьки можуть займатися з дитиною вдома, які слід чергувати, і якщо той чи інший метод працює, варто продовжити його використання й поступово додавати нові методи. Необхідно пам'ятати: якщо протягом декількох тижнів метод не приносить результату, можна спробувати щось інше, але не тиснути на дитину. Доцільно постійно використовувати позитивне підкріплення і завжди хвалити дитину за її зусилля в оволодінні мовленням [3].

З метою стимуляції мовленнєвої діяльності дитини логопеди (Ю. Корсакова, М. Полякова та ін.) рекомендують використовувати низку таких прийомів:

1. Читання книги разом з дитиною. На даному етапі основним завданням є не лише прочитати разом з дитиною книгу, а прищепити їй інтерес до читання та спонукати її до того, щоб вона повідомила про те, що відбувається. Якщо дитина показує пальцем на картинку, слід називати, що на ній намальовано: «М'яч! Ти знайшов м'яч» або «Корова, му-у-у». Не варто дитину змушувати читати, якщо вона не хоче, але в неї під рукою завжди повинні бути книги з картинками.

2. Співи. Існує багато розвивальних дитячих пісень, у яких називаються частини тіла, назви тварин тощо. Співати варто разом з дитиною – це допоможе їй запам'ятати нові слова. Наприклад, під час співу пісні про частини тіла, треба

торкатися рукою до голови, носа, рук тощо. Потім запропонувати дитині показати, де знаходиться голова або рука. Потрібно заохочувати дитину, але спочатку попросити її повторити слова, які вона щойно почула в пісні.

3. Коментування дій. Слід називати дитині всі дії: «Мама готує обід», «Мама їсть червоне яблуко, воно соковите та смачне». Можна також говорити дитині про те, що робить вона: «Ой, ти впала», «Ти купаєшся» тощо. Подібні розмови з дитиною повинні відбуватися природно й невимушено. Не обов'язково весь день говорити дитині, що дорослий чи вона сама робить. Якщо дитина грається, не варто її відволікати. Ця стратегія спрямована на те, щоб дати дитині більше інформації про слова й назви предметів і дій.

4. Встановити «слово дня». Необхідно обрати будь-яке слово й часто повторювати його протягом дня (зрозуміло, у відповідному контексті). Для цього найкраще підходять короткі прості слова або імена (наприклад: «вода», «м'яч», «кіт» або імена членів сім'ї). Вимовляючи слово, доцільно повторити його кілька разів і утримувати зоровий контакт з дитиною під час розмови та м'яко мотивувати дитину повторювати вивчені слова. Наприклад, якщо дорослий тримає м'яч, а дитина просить дати м'яч їй, слід удавати, що дорослий її не розуміє. Це змусить її заговорити. Якщо протягом хвилини дитина не назве слово або засмутиться, варто віддати їй м'яч і дозволити гратися далі.

5. Складання пазлів. Пазли, головоломки та стратегічні ігри вчать дитину вирішувати задачі. Самі по собі пазли не сприяють розвитку мовлення, але вони змушують мозок працювати по-іншому. Збираючи пазл, треба розмовляти з дитиною й міркувати вголос: «Цей елемент сюди не підходить, напевно, треба його повернути». Якщо в малюнку на пазлі є літери, слова чи зображення тварин або предметів, слід називати їх.

6. Імітація звуків тварин. Звуки природи часто є першим кроком до оволодіння мовленням. Багато дітей говорять «му», «гав», «няв», перш ніж вимовляють перші слова («мама», «тато» й т. ін.). Також вони імітують звуки автомобіля, поїзда й т. ін. Якщо дитині потрібен час, щоб почати говорити, слід почати зі звуків природи. Потрібно читати дитині книги про тварин. Якщо вдома є

домашня тварина, можна повторювати звуки за нею й запропонувати дитині зробити те ж саме.

7. Мотивування дитини гратися з дітьми, які добре розмовляють. Іноді діти краще вчаться у своїх однолітків. Саме тому багато дітей із затримкою мовлення починають говорити, коли йдуть до дитячого садка або до школи. Якщо у дитини є старший брат або сестра, варто мотивувати їх гратися з молодшим братом.

8. Постановка запитань, які передбачають розгорнуті відповіді. Багато дітей із затримкою мовлення спілкуються кивками або хитанням голови. Вони зрозуміли, що цього достатньо, щоб відповідати на запитання й задовольнити свої потреби. Іноді батькам доводиться показувати дитині кілька предметів, а вона кивком або погойдуванням голови дає зрозуміти, що саме їй потрібно. Замість цього слід попросити її назвати хоча б перші кілька звуків назви предмета, який їй потрібен.

9. Музикотерапія так само грає не останню роль у розвитку мовленнєвих здібностей дитини. Зазвичай у дітей із затримкою мовленнєвого розвитку є проблеми з концентрацією уваги, вони постійно відволікаються і не можуть довго займатися одним і тим же. Тому потрібно навчити дитину слухати музику, зосереджувати увагу на окремих звуках і мелодіях. Для того щоб ці заняття проходили веселіше, можна придумувати різні ігри, наприклад, вгадувати з дитиною який музичний інструмент грає або повторювати як музиканти рухаються, коли грають на певному музичному інструменті.

Варто уникати наказових слів “скажи”, “повтори”, оскільки діти дошкільного віку часто ігнорують наказові прохання, краще замінити ці слова - “разом скажемо”, “повторимо ще раз” [4].

Основна робота стимуляції мовленнєвої діяльності здійснюється на логопедичних заняттях у формі гри. Як показує практика, педагогу доцільно працювати у такій послідовності [6]:

1. Наслідування голосних звуків.
2. Додавання приголосного звука до голосного (ма, то, ку і тд).
3. Проговорювання двоскладових слів з відкритим складом (кава, диня, ківі).
4. Проговорювання трискладових слів з відкритим складом (молоко, собака).

5. Проговорювання слів із закритим складом.

6. Проговорювання фраз зі словом, що стосується бажань дитини (хочу, буду, їсти).

Слід пам'ятати, що не всім дітям підходять одні й ті ж методи та прийоми стимуляції мовлення, кожна дитина унікальна і до неї необхідно знайти індивідуальний підхід.

Висновки. Таким чином, надзвичайно важливим аспектом стимуляції мовленнєвої діяльності дитини дошкільного віку із ЗМР є систематична та послідовна робота вдома, на логопедичних заняттях, із застосуванням рекомендованих прийомів і методів стимуляції. Найважливіше в заняттях з дитиною – це регулярність. Для того щоб заняття були результативними, потрібно займатися з дитиною практично кожен день. Так само не варто забувати про контроль і рекомендації з боку лікарів. Перспективи подальших досліджень можуть стосуватися питань розвитку зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку із затримкою мовленнєвого розвитку.

Список використаних джерел

1. Гладуш В.А. Післядипломна педагогічна освіта дефектологів в Україні: виклики, тенденції, перспективи / Освіта дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи : монографія. – Харків: ФОП Бровін О.В., 2020. – с. 394 – 412. ISBN 978-617-7912-56-8
2. Грибова О. Е. Что делать если ваш ребёнок не говорит. — М.: Айрис-пресс, 2004.
3. Громова О. Е. Методика формирования начального детского лексикона.- М.: ТЦ Сфера, 2005
4. Дедюхина Г. В., Кирилова Е. В. Учимся говорить. 55 способов общения с неговорящим ребёнком.- М.: Издательский центр «Техинформ» МАИ, 1997.
5. Корсакова Ю. Руководство по запуску речи ребенка \Ю.Корсакова - Феникс\Библиотека логопеда, 2016 - 94с.
6. Полякова М. А. Как правильно учить ребёнка говорить /стимулирование развития речи детей, предупреждение и коррекция речевых нарушений, постановка речи у неговорящих детей. М.:ЛОГО ЭЙДОС, 2014

Матеріали подані в авторській редакції